

ÇEVİRİ: Latin harfleriyle yazılmış bir atasözü derlemesi¹**György Hazai****Çev. Beytullah BEKAR²**

Türkologlar, A. Bombaci'nin ilk bilimsel çalışmalarını Türkçenin konuşma dili ile ilgili sorunlara adanmış iyi bilirler. O, Türkçenin Arap harfli olmayan metinlerinin incelenmesi noktasında Argenti ve Ferraguto'nun çalışmalarını yayımlayarak ve inceleyerek bir çığır açmıştır. Aşağıda kaleme alınmış olan mütevazı yazı, içerik olarak. A. Bombaci'nin çalışmalarıyla benzer bir Türkçe metinle ilgili olup çok değerli unutulmaz arkadaşım ve meslektaşım A. Bombaci'yi ve çalışmalarını tekrar yâd etmeyi amaçlamaktadır.

Saksonya Devlet Kütüphanesinde (No. Ea 224) Türkçe bir el yazması ve bu el yazmasının 102v-111v sayfaları arasında küçük bir Türkçe atasözleri derlemesi bulunmaktadır. Her bir atasözü sayfanın sol sütununa yazılmış olup sayfanın sağ sütunu boştur. Sayfaların iki sütun halinde bölümlenmiş olmasının nedeni 111r de ortaya çıkmaktadır. 111r'de sayfanın sağ sütununda atasözleri Arap harfleriyle tekrar kaleme alınmıştır. (Bu sebeple H. L. Fleischer'in yazma eserler kataloğunda “... proverbial turcica, quorum major pars latinis literis scripta est” olarak adlandırılmıştır). Yine bu sayfa, atasözlerinin başka dildeki karşılıklarının verilmiş olması bakımından diğer sayfalardan farklılık göstermektedir. Atasözlerini yazan kişinin amacı büyük ihtimalle derlemedeki diğer sayfaları da aynı şekilde tamamlamaktı fakat bunu gerçekleştirmediği görülür. Bu noktada derlemenin başka sayfalarında Türkçe atasözlerinin bulunduğunu da belirtmek gerekir. 68v-92r sayfalarında konulara göre gruplandırılmış, Latince ve İtalyanca karşılıkları verilmiş Arap harfli Türkçe atasözleri bulunmaktadır. (H. L. Fleischer bu bölümü “Proberbia turcica cum versione italica et latina” olarak adlandırmıştır). Fakat buradaki atasözleri bizim makalemizin konusu dışındadır.

Haklı olarak akıllara bu atasözleri derlemesinin hangi tarihe ait olduğu sorusu geliyor. Yazma içinde bir tarih bilgisi yoktur. Sakson Devlet Kütüphanesi el yazmaları bölümünün verilerinde yazmanın elde edilme şekli ve tarihiyle ilgili bir ipucu bulunup bulunmadığı hususundaki bilgi talebim üzerine kütüphane danışmanı H. Deckert bana şu cevabı vermiştir: “Eserin içerisinde eserin yazıldığı tarih ile ilgili bir bilgi yoktur. Fakat eserin içinde geçen bir anlatıda 1689 tarihi verilmiştir. Yazmanın kapağında sahibinin – Mscr. Dresd. Ea. 175 numaralı yazmada da olduğu gibi- M. G. Weideman (1686-1743) olduğu yazılıdır. H. L. Fleischer, hazırlanmış olduğu Dresden Kütüphanesi Doğu Yazmaları Kataloğunda, bu eserin de içinde olduğu 49 yazmanın M. G. Weideman tarafından 1728 ile 1732 yılları arasında Viyana'da satın alındığını yazar. Bununla birlikte H. L. Fleischer, M. G. Weideman'ın satın almış olduğu bütün el yazmalarını özelliklerine göre bu katalogta tanıtır. Eserin tahmini olarak 1689 ile 1728 tarihleri arasında yazılmış olabileceğini belirtir³. H. L. Fleischer'e göre eserin sonundaki atasözleri diğer bölümlerden daha geç bir tarihte ve muhtemelen M. G. Weideman tarafından yazılmıştır.”

¹ Hazai G. (1982). Eine türkische Sprichwortsammlung in Lateinschrift. *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata, Istituto Universitario Orientale Seminario Di Studi Aslatici Series Minor XIX*, ss. 263-277.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Kırklareli, Türkiye), beytullahbekar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8372-1190 [Makale kayıt tarihi: 18.01.2019-kabul tarihi: 18.02.2019; DOI: 10.29000/rumelide.541093]

³ Mecmua içinde bir mukataa kaydında H.1068 (M. 1658) tarihi verilmiştir. Bu sebeple mecmua için kütüphane kaydında verilen 1689 tarihi güvenilir değildir.

Bu bilgilerden hareketle Ea 224'te kayıtlı yazmadaki atasözlerinin tarih olarak 18. yüzyılın başlarına dayandığı varsayılabilir.

Devamında Latin harfleriyle yazılmış atasözleri detaylandırılarak listelenmiştir. Her bir atasözü şimdiye kadar yayımlanmış kapsamlı atasözü çalışmalarıyla karşılaştırılmış ve karşılaştırma sonucunda Dresden'deki yazma eserin bu bölümünde bulunan düzinelerce atasözünün bu eserde bulunmadığı tespit edilmiştir⁴. Atasözlerini tespit etmek ve karşılaştırmak için F. F. Tülbentçi'nin çalışması esas alınmıştır⁵. Diğer eserlerden ise Tülbentçi'nin çalışmasında benzer atasözü bulunmadığı zaman alıntılama yapılmıştır⁶. Belirlenen çerçeve nedeniyle atasözleriyle ilgili eserlerin tümü taranmamıştır⁷. Dil incelemesi de aynı sebepten yapılmamıştır. Bunlar başka bir çalışmanın konusu olarak işlenecektir.

(102v)

(1) Ischten artmaz, dischten artar.

(krş.: TAD 8161: İçten⁸ artmaz, dışten artar.)

(2) Isch ischy gh'oestürür.

(krş.: TAD 8116: İş işi gösterir.)

(3) Evdeki hisâb, bazarâ uymaz.

(krş.: TAD 5836: Evdeki hesap çarşıya uymaz.)

(4) Adzilâ edzielî gh'elen soyleschür.

(krş.: TAD 117: Ac ile eceli gelen söyleşir.)

(5) Eski'y dost duschmân olmaz.

(krş.: TAD 5619: Eski dost düşman olmaz.)

(6) Bâl bâl dimêgh'ile aghyz thatlü olmaz.

(krş.: TAD 2138: Bal bal demekle ağız tatlılanmaz.)

(7)* Itisine bengh'zemejen oghurluktur.

(TAD: -)

(8) K'epenekⁱ altında er jatür.

(krş.: TAD 9194: Kepenek altında er yatar.)

(9) Āk kojüny gh'oerên, itzy dolü jâgh fsanür.

(krş.: TAD 547: Ak koyunu gören içi dolu yağ sanır.)

(10) Ssü bulanmaindzie durulmaz.

(krş.: TAD 12643: Su bulanmayınca durulmaz.)

(11) Jokarü baksam jüzüm afekagha sfakalüm.

(krş.: TAD 14688: Yukarı tükürsem sakalım, aşağı tükürsem bıyığım.)

(12)* Thokuz dzieviz gh'oermeyndzie, bir thasch atma.

(TAD: -)

⁴ Bu atasözleri sıra numarasından sonra (*) yıldız işaretiyle gösterilmiştir.

⁵ F. F. Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul 1963.

⁶ Eğer atasözü Tülbentçi'nin eserinde mevcut değilse bu her zaman gösterilmiştir. Tülbentçi'de atasözünün olmadığını gösteren işaretten sonra başka bir kaynak verilmemişse bu atasözünün diğer eserlerde de olmadığı anlamına gelmektedir.

⁷ Karşılaştırma yapılan eserler için kullanılan kısaltmalar: AS = Ö. A. Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü (= Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* [I], Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Yayınları. 325/[I]). BAAD – Ö. A. Aksoy, *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* [I], Ankara 1969 Türk Dil Kurumu Yayınları. 279/[I]; TAD = F. F. Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul 1963; TAS = M. N. Özön, *Türk Ata Sözlüğü*, İstanbul [1952]

⁸ İştin

(13) Melemende k'etzi, etine k'ioeh (?).

(?)

(14) Ikhy oekyza bir ssamāny boelēmez.

(krş.: TAD 7822: İki öküze bir saman verecek hali yok.)

(103r – 103v: boş)

(104r)

(1) Kavlsyz durān, hakksyz tzikar.

(krş.: TAD 8905: Kavilsiz giren haksız çıkar.)

(2) Kaschyghyile vyryde, ssapy ile gh'oezin tzikarür.

(krş.: TAD 8852: Kaşığı ile yedirir, sapı ile göz çıkarır.)

(3) Kūl kulā sebebilür.

(krş.: TAD 9975: Kul kula sebeptir.)

(4) Kāz kāz ile, karā tavuk choros ile kuschy kuschile avlarlar.

(krş.: TAD 8939: Kaz kazla daz dazla, kel tavuz kel horosla; TAD 10201: Kuşu kuşla avlarlar.)

(5) Kyrk sertzieden bir boerēk' olmaz.

(krş.: TAD 9337: Kırk serçeden bir börek.)

(6) Kanādsyz kusch ucuzmaz.

(krş.: TAD 8564: Kanatsız kuş uçmaz.)

(7)* Kapalü aghyzā Singhek' gh'iyrmez.

(TAD: -)

(8) Kuzghunā sormischler gh'endü javrisinā.

(krş.: TAD 10242: Kuzguna sormuşlar: “Güzel kimdir?” “Yavrularımdır” demiş.)

(9) Konuk konūghy sevmēz.

(krş.: TAD 10831: Misafir misafiri sevmez, ev sahibi ikisini de.)

(10)* K'iopek' aghyzin k'emik' tutār.

(TAD: -)

(11)* Gh'ün gh'üny besler.

(TAD: -)

(12) Gh'öz gh'oermeyndzie gh'ongh'ül katlanür.⁹

(krş.: TAD 6536: Göz görmeyince kulak katlanır.)

(13) Gh'ün doghmazdan evvel neler doghar.

(krş.: TAD 6684: Gün doğmadan neler doğar.)

(14) Kimse kimsenüngh' haliny bilmez.

(krş.: TAD 9510: Kimse kimsenin halini bilmez.)

(15) Gh'üdz ile gh'uzellik' olmaz.

⁹ Tülbentçi atasözünde ‘gönül’ yerine ‘kulak’ yazmış, G. Hazai de o şekilde vermiştir. Fakat atasözünün doğrusu “Göz görmeyince gönül katlanır.”dır. Bakınız E. Kemal Eyüboğlu (1973). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. s. 109. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık. ve Ömer Asım Aksoy (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I- Atasözleri Sözlüğü*. s. 293. İstanbul: İnkılap.

- (krş.: TAD 6631: Güç ile gökçeklik olmaz.)
(16) El itziun aghlajān, gh'ozsyz olūr.
(krş.: TAD 5355: El için ağlayan gözsüz kalır.)
(17) Aladziagh ile vyredziekⁱ oedenmez.
(krş.: TAD 764: Alacak ile verecek ödenmez.)
(18) Aladziagh'in alamajan, vyredziegh'in vyremez.
(TAD: -)
(19) Ejülükⁱ eyle derjada baluk bilmezsa, chalyk /Allah/ bilūr.
(krş.: TAD 8294: İyilik et denize at, balık bilmezse Hâlik, bilir.)

(104v)

- (1) Etme bulma, dunjasydür.
(krş.: TAD 6798: Etme bulma dünyası.)
(2) Escheghy suren osuruhüna katlanūr.
(krş.: TAD 5731: Eşeği tımarlayan osuruğuna katlanır.)
(3) Av alanünghdür.
(krş.: TAD 1725: Av vuranın değil, alanındır.)
(4) Üzüm üzümy gh'oerurekⁱ kararūr.
(krş.: TAD 13767: Üzüm üzümüne baka baka kararır.)
(5) Ssabr ile korük halvà olūr.
(TAD: 11940: Sabır ile koruk helva olur.)
(6)* Dūd japraghy atlāz olūr.
(TAD: -)
(7) Ikhy karpüz bir kolthigha ssyghmaz.
(krş.: TAD 7808: İki karpuz bir koltuğa sığmaz.)
(8) Korkulù düsch chayrlüdür.
(krş.: TAD 9710: Korkulu düşün sonu hayırlıdır.)
(9) Gharyb kuschüng javrisyny Tanhry japar.
(krş.: TAD 6159: Garip kuşun yuvasını Allah yapar.)
(10) Ghurbetlykda oeg'enmekⁱ hamamdà türk'üy irlamak ghiby.
(krş.: TAD 6628: Gurbette öğünmek hamamda şarkı okumağa benzer.)
(11) Kurt komschusiny indzitmēz.
(krş.: TAD 10077: Kurt komşusunu incitmez.)
(12) Kūrt kodziaindzia k'oepeghin maskarasy olūr.
(krş.: TAD 10076: Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.)
(13)* Kapunghy pekiⁱ kapada, Allaha yssmarla.
(TAD: -)
(14)* Jülān seven, dik'eninde sever.
(TAD: -)

(105r)

(1) El eli jaykâr, ikhy el juzy.

(TAD: -; krş.: AS 863: El eli yıkar, iki el yüzü; krş.: ayrıca TAS 3010)

(2) Oinaschina inanan kary ersyz kalür.

(krş.: TAD 11481: Oynaşına güvenen avrat, ersiz kalır.)

(3) Akcziaja akczia kazanür.

(krş.: TAD 573: Akçe akçeyi kazanır.)

(4) Tziok kojününgh tziok kuzusy olür.

(krş.: TAD 3870: Çok koyunun çok kuzusu.)

(5)* Oelününgh dost olmaz.

(TAD: -)

(6) Er olür, ady kalür

(krş.: TAD 5541: Er ölür adı kalır.)

(7) At olur, maydany kalür.

(krş.: TAD 1567: At ölür meydan kalır. Yiğit ölür şan kalır.)

(8) Allah dejèn. mahrùm kalmaz.

(krş.: TAD 912: Allah diyen mahrum kalmaz.)

(9) Azy bilmejen, tziöghy hytz bilmez.

(krş.: TAD 1976: Azı bilmiyen çoğu hiç bilmez.)

(10) Ulù sozingh dinghlemejen oelüja kalür.

(krş.: TAD 13592: Ulu sözü tutmayan uluyu kalır.)

(11)* Ev danesy bughâ olmaz.

(TAD: -; BAAD s. 118: Ev danası öküz olmaz.)

(12) Bir tztizêk'ile yâz olmaz.

(krş.: TAD 2747: Bir çiçekle yaz olmaz.)

(13) Atz ajü oynamaz.

(krş.: TAD 104: Aç ayı oynamaz.)

(14)* Eschlü eschyle, tamburâ tel ile.

(TAD: -)

(15)* Istejen mevlasin bulür.

(TAD: -)

(16)* Oelmisch a'rab, azad eylemisch.

(TAD: -)

(17) Oghlan aghlamaindzie meme vyrmezler.

(krş.: TAD 11299: Oğlan ağlamayınca meme vermezler.)

(18) Tauschana kacz, tazyja tüt.

(krş.: TAD 13181: Tavşana kaç, tazıya tut.)

(19) Tyz vyrën ikhy k'erre vyrır.

(krş.: TAD 3549: Çabuk veren iki verir.)

(20) Er lokmasy behanâ ile jenür.

(TAD: -)

(105v)

(1)* Et ile dery, jemekⁱ ile dıry.

(TAD: -)

(2)* İkⁱhy jattān üçz kalkār.

(TAD: -)

(3) İkⁱhy dziambāz bir ipte oynāmaz.

(krş.: TAD 7764: İki cambaz bir ipte oynamaz.)

(4)* Et kⁱemikⁱsyz olmāz.

(TAD: -)

(5)* Kⁱemikⁱ ilikⁱsyz olmaz.

(TAD: -)

(6) Aī aidin hisab bellü.

(krş.: TAD 1769: Ay aydın hesap belli)

(7) Insān ikrarynden hayvān jularinden.

(krş.: TAD 7971: İnsan ikrarından, hayvan jularından tutulur.)

(9) Ainaja bakān ghⁱenduna ghⁱoerür.

(krş.: TAD 1915: Aynaya bak da kendini gör.)

(8) Insān inasnünghⁱ ainasydür.

(krş.: TAD 7975: İnsan insanın aynasıdır.)

(10) El jumrughin jemejen, ghⁱendü jumrughün bozdoğhān ssanür.

(krş.: TAD 5393: El yumruğunu yemeyen kendi yumruğunu Bozdağın armudu sanır: TAD 5394: El yumruğu yemeyen kendi yumruğunu değirmen taşı sanır; krş.: ayrıca TAD 5392)

(11) Eyülik^e ejülikⁱ kⁱemligh^e kⁱemlikⁱ bulunür.

(TAD: -; krş.: AS 1280: İyilik eden iyilik bulur.)

(12) Ejuligh^e ejulikⁱ olaidy karā oekⁱüze biczāk olmāzidy.

(krş.: TAD 8308: İyiliğe iyilik olsaydı, kara öküze bıçak olmazdı.)

(13) Ghurbetlykda oeghⁱenmekⁱ hamamdā türky ırlamak ghıby.

(krş.: TAD 6628: Gurbette öğünmek hamamda şarkı okumağa benzer.)

(106r)

(1) Az vyren, dzianden vyrir.

(krş.: TAD 1960: Az veren candan verir, çok veren maldan verir.)

(2) Tziok bilen tziok janghylür.

(krş.: TAD 3854: Çok bilen çok yanılır.)

(3) Tzibuk jasch ik^en ejügh^eelür.

(krş.: TAD: -)

(4) Demır tavenda jakischir.

(krş.: TAD 4256: Demir tavında dövülür.)

(5) Tzirak dibi karanlyk olür.

- (krş.: TAD 3730: Çıra dibi karam [karanlık] olur.)
 (6) Harekⁱet olmaduktzie, berekⁱat olmaz.
 (krş.: TAD 6958: Hareket olmayınca bereket olmaz.)
 (7)* Hakk bathil olmaz.
 (TAD: -)
 (8)* Hakk ise ssahibiny bulūr.
 (TAD: -)
 (9)* Chayr ischte tachtir olmaz.
 (TAD: -)
 (10) Hastaja doeschekⁱiny ssorarmysyn?
 (krş.: TAD 7012: Hastaya döşek sorulmaz.)
 (11) Eskⁱ duschmen dost olmaz, olürsa da jaraschmaz.
 (krş.: TAD 5627: Eski düşman dost olmaz domuz derisinden post olmaz.)
 (12) Bosch torbā ile katür tutulmaz.
 (krş.: TAD 3108: Boş torba ile at tutulmaz.)
 (13) Bāl tutān parmaghin jalar.
 (krş.: TAD 2151: Bal tutan parmağını yalar.)
 (14) Beyghⁱden ghⁱelen beyghⁱdür.
 (krş.: TAD 2574: Beyden gelen beydir)
 (15)* Baghtziabane tochummy ssatarsyn.
 (TAD: -)

(106v)

- (1) Oelmisch a'rab azad eylemisch. (krş.: 105r: 16.)
 (TAD: -)
 (2) Oghlān aghlamaindzie meme vyrmezler. (krş.: 105r: 17.)
 (krş.: TAD 11299: Oğlan ağlamayınca meme vermezler.)
 (3) İnsān yhsān kulydür.
 (krş.: TAD 7969: İnsan ihsan kuludur.)
 (4) Ikhy k^edi bir arslana bes dür.
 (krş.: TAD 7809: İki kedi bir arslana pes dedirir; TAD 7810: İki kedi bir arslana yeter.)
 (5) Tauschāna kacz tazyjā tüt. (krş.: 105r: 18.)
 (krş.: TAD 13181: Tavşana kaç, tazıya tut.)
 (6) Basfkysz pedevrā jēl alür.
 (krş.: TAD 2254: Baskısız pedavrayı el almazsa yel alır.)
 (7)* Tēz biten tez jeter.
 (TAD: -)
 (8) Temelsyz binā tutulmāz.
 (krş.: TAD 13267: Temelsiz bina tez yıkılır.)
 (9) Tziürükⁱ baklanügh tziürükⁱ /kⁱör/ alydzysy olür.

- (krş.: TAD 3940: Çürük baklammn kör alıcısı olur.)
 (10) Dziān boghazden gh¹elür.
 (krş.: TAD 14043: Can boğazdan gelir.)
 (11) Tzifūd ssaghirlaindzie eski defterin joklar.
 (krş.: TAD 14043: Yahudi zügürtledikçe eski defterleri karıştırır.)
 (12) Tziatal kaschyk ghiby jere gh¹rmez.
 (krş.: TAD 3643: Çatal kazık yere çakılmaz.)
 (13) A'rab a'rabā jüzy kara dimisch.
 (krş.: TAD 1233: Arap Arap'a yüzün kara demiş.)
 (14) Tziok vyren, gh¹ognüllyz vyrir.
 (krş.: TAD 1960: Az veren candan verir, çok veren maldan verir.)

(107r)

- (1) Bir tziplāghy kyrk harāmi sojāmaz.
 (krş.: TAD 2744: Bir çıplağı bir hırsız soyamaz.)
 (2) Adam zahmetsyz, bal jenmez.
 (krş.: TAD 14845: Bal zahmetsiz olmaz.)
 (3) Gh¹endū gh¹oezindeghi mertēghy gh¹oermez, elin gh¹oezindēghi tziōpy gh¹oerür.
 (krş.: TAD 9141: Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpü görür.)
 (4) Gh¹ül dik¹ensyz olmaz.
 (krş.: TAD 6649: Gül dikensiz olmaz.)
 (5) Gh¹üesch baltzyk ile ssyvanmaz.
 (krş.: TAD 6724: Güneş balçıkla sıvanmaz.)
 (6) Kischy ek¹dughiny bitzer.
 (krş.: TAD 9553: Kişi ektiğini biçer.)
 (7) Gh¹oezden irak olan gh¹onghüldan da irak olür.
 (krş.: TAD 6565: Gözden irak olan gönülden dahi irak olur.)
 (8) Kimse joghurdum karādür dimez.
 (krş.: TAD 9512: Kimse yoğurdum kara demez.)
 (9) Gh¹üdz ile süren k¹oepek¹ koyunū kurdā kaptürür.
 (krş.: TAD 14293: Yavaş köpek sürüye kurt getirir.)
 (10) Gh¹önül kimy sevērife, ghiuzel ō dūr.
 (krş.: TAD 6445: Gönül kimi severse gönül¹⁰ odur.)
 (11) K¹oepeghy oeldurene sürürdürlār.
 (krş.: TAD 9810: Köpeği öldürene sürütürler.)
 (12) K¹em soz k¹em akczia ssahibinünghdür.
 (krş.: TAD 9096: Kem göz kem akçe sahibinindir.)

¹⁰ doğrusu: güzel

(107v)

(1) Azadzyk aschym, ghavghasyz baschym.

(krş.: TAD 1981: Azıcık aşım, kavgasız başım.)

(2) Burün juzden düschmez.

(krş.: TAD 3263: Burun yüzden götürülmez.)

(3) Bir babā jighirmy /kirkⁱ/ oghlū beslemisch ema jighⁱirmy /kirk/ bir baba beslemezler.

(krş.: TAD 2728: Bir baba dokuz oğlu besler, dokuz oğul bir babayı besliyemez.)

(4) Thauschān daghā küssmisch, daghin chaber jok.

(krş.: TAD 13170: Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.)

(5) Babā oghlunā bir bāgh baghischlamisch, oghul babajā bir ssalküm üzüm vyrmemisch.

(krş.: TAD 2016: Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğlu babasına bir salkım üzümü vermemiş.)

(6) Bitz'ak ssapiny junmaz.

(krş.: TAD 2612: Bıçak kendi sapını kesmez.)

(7) Byjukⁱ baschüngh byjüki aghrisy olür.

(krş.: TAD 3306: Büyük başın büyük olur ağrısı)

(8) Pektēn tzükmaz joktan tzükār.

(krş.: TAD 1974: Azdan az kahr, çoktan çok.)

(9) Baghschisch atinüng dischlery bakylmaz.

(krş.: TAD 2097: Bahşış atın dişine bakılmaz.)

(10) Jarynki thaukten bughⁱünki jumurta ejudür.

(krş.: TAD 14240: Yarınki tavuktan bugünkü yumurta iyidir.)

(11) Baschtan murād olān beghünghdür.

(TAD: -)

(12) Balükⁱ baschindan kokār.

(krş.: TAD 2190 Balık baştan kokar.)

(108r)

(1) Duschmenüngh karindzie ise, merdane ghⁱoēr.

(krş.: TAD 5010: Düşman karınca ise kendini merdane bil.)

(2) Dost baschā bakar, duschmen ajaghā.

(krş.: TAD 4765: Dost başa, düşman ayağa bakar.)

(3) Deliden ve ushakten usslu chaber.

(krş.: TAD 4209: Deliden uslu haber.)

(4) Dōst dostüngh ssararin istemez.

(TAD: -; krş.: TAS 2759: Dosttan zarar gelmez.)

(5) Dilendzinüngh bir juzū karā, vyrmejenüngh ikhy juzū karā.

(krş.: TAD 8091: İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü.)

(6) Dil esen, basch esen.

(krş.: TAD 4502: Dil esen baş esen.)

(7)* Dokⁱülen ssū kabiny doldurmaz.

(TAD: -; BAAD s. 98: Dökülen su kabını doldurmaz.)

(8)* Demirdzinüngh akciasy k'ümürde.

(TAD: -; krş.: TAS 2441: Demirciden kömür alınmaz.)

(9) Deli oldürki gh'endü, gh'endü dingler ve gh'üler.

(krş.: TAD 4197: Deli oldurki kendi söyler kendi işitir.)

(10) Tilkinüngh varadziāghy k'ürk'czy dük'anünde; boghdāy doene doene varadziāghy degh'rmendür.

(krş.: TAD 13377: Tilkinin dolaşp geleceği yer kürkçü dükkanıdır.)

(11) Dilüngh k'emighy jok, istedigh'in soyler.

(krş.: TAD 4531: Dilin kemiği yok bildiğini söyler.)

(12) Düşchinde aghlajān üjanür gh'üler.

(TAD: -)

(108v)

(1) K'endü düşchen aghlamaz.

(krş.: TAD 9131: Kendi düşen ağlamaz.)

(2) Gh'onghül dostin bilür.

(krş.: TAD 6434: Gönül dostunu bilir.)

(3) Gh'oer, gh'ecz, soyleme.

(TAD: -)

(4) Gh'oeze japak¹¹ olmaz.

(krş.: TAD 6574: Göze yasak olmaz.)

(5) Kischinüngh iradeti k'endü elindedür.

(krş.: TAD 9613: Kişinin iradeti kendi elindedir.)

(6) Gh'ereklü gh'erek'mezik'en lazüm olür.

(krş.: TAD 6324: Gereği gerekmez iken bir gün gerek olur.)

(7)* Gh'el doenen jere doenme.

(TAD:-)

(8) Lakyrdy ile pilauv bischmez.

(krş.: TAD 10380: Lakırdı ile pilav olmaz; TAS 5772: Lakırdı ile pilav pişmez.)

(9)* Meymün duzak ile tutulmaz.

(TAD: -)

(10)* Muhabbet gh'oermek'ten gh'elür.

(TAD: -)

(11)* Meschrīky bilmejen, maghrīby ne bilsien.

(TAD: -)

(12) Chyrsyz chyrsyze joldaschtür.

(krş.: TAD 7495: Hırsız hırsıza yoldaştır.)

(13) Scheythān k'endü evin jykmaz.

(krş.: TAD 12881: Şeytan kendi evini yıkmaz.)

¹¹ doğrusu: yasak

(109r)

- (1) Singhekⁱ murdâr deghⁱül, ema mi[']dei bulandürür.
(krş.: TAD 12444: Sinek mundar değil ama mide bulandırır.)
- (2) Ssuju baschinden avlamak gh[']erek.
(krş.: TAD 12701¹²: Suyu başından tutmak gerek.)
- (3) Schery-‘at k’iestüghy parmak adzimaz.
(krş.: TAD 12860: Seriatın kestiği parmak acımaz.)
- (4) Ssakinân gh[']oeze tziop düscher.
(krş.: TAD 12088: Sakınılan göze çöp düşer.)
- (5) Ssarp sirk[']e gh[']endü kabuna zarâr.
(krş.: TAD 12195: Sarp sikke¹³ kabına zarardır.)
- (6) Songh-peschimanlyk fayda etmez.
(krş.: TAD 12519: Son pişmanlık fayda etmez.)
- (7) Dolù kap ssü almaz.
(krş.: TAD 4719: Dolu bardak su almaz.)
- (8) Damlaja damlaja gh[']oel olür.
(krş.: TAD 4051 Damlaya damlaya göl olur; krş.: yine TAD 4052, 4053.)
- (9) Tok acz halinden bilmez.
(krş.: TAD 13388: Tok acın halinden bilmez.)
- (10) Tasch jerinde aghirdür.
(krş.: TAD 13117: Taş yerinde ağırdır.)
- (11) A’kyl a’kylden üstündür.
(krş.: TAD 600: Akıl akıldan üstündür.)
- (12) A’jybsyz jâr istejen, jârsyz kalür.
(krş.: TAD 1909: Ayıpsız yar isteyen yarsız kalır.)
- (13) Vyren elli k’esmezler.
(krş.: TAD 13899: Veren eli kimse kesmez.)
- (14) Ne oelczy ile oelczersen, ol oelczy ile alürsen.
(TAD: -; krş.: 111r : 3)

(109v)

- (1)* Dostlâr arasinda tek[']lyf joktür.
(TAD: -)
- (2) Düşmenüngh['] chör bakma.
(TAD: -; krş.: AS 831: Düşmanın karınca ise de hor bakma.)
- (3) Düşmenüngh karindzie ise, fil ghiby ssây.
(krş.: TAD 5011: Düşman karınca ise sen fil san.)

¹² G. Hazai makalesinde bu atasözünün numarasını da 12444 olarak vermiştir fakat atasözünün numarası 12701'dir.
¹³ doğrusu: sirke

- (4) Dost ile jē, itz, ema alisch vyrisch etme.
(krş.: TAD: 4780: Dost ile ye iç, alış veriş etme.)
(5) Dügh'ün eviny bilmez, tzianak tziümlekⁱ taschir.
(krş.: TAD 4855: Düğün evini bilmez çanak çömlek taşır.)
(6)* Dervisch nerede ahschamlārīsa, sarāi ō.
(TAD: -)
(7) Delije hēr gh'ün bayramdür.
(krş.: TAD: 4221: Deliye göre her gün bayram.)
(8) Zōr ojūny bozār.
(krş.: TAD 15033: Zor oyunu bozar.)
(9)* Singh'ekⁱ fil olūr.
(TAD: -)
(10)* Schahūngh juvasında karghā oetmez.
(TAD: -)
(11) Ssū ujūr, duschman ujumaz.
(krş.: TAD 12674: Su uyur, düşman uyumaz.)

(110r)

- (1) Jerdekⁱ juzū k'imse bakmaz.
(krş.: TAD 14463: Yerdeki yüze kimse bakmaz.)
(2) Joldzyjā jōl jaraschir.
(krş.: TAD 14667: Yolcuya yol gerek.)
(3) Jalinghyz tasch dyvār olmaz.
(krş.: TAD 14117: Yalnız taş duvar olmaz.)
(4) Jalinghyz elin sadasy tzikmāz.
(krş.: TAD 14109: Yalnız elin şakırtısı olmaz.)
(5) Jēl esmeindzie japrak kymyldanmāz.
(krş.: TAD 14281: Yel esmeyince çöp kımıldamaz.)
(6) Jejēn bilmez, doghrajān bilūr.
(krş.: TAD 14424: Yiyen bilmez, doğrayan bilir.)
(7) Jazydzy k'endüne k'em jazmaz.
(krş.: TAD 14346: Yazıcı kendine kem yazmaz.)
(8)* Jēr jerden kutlūdūr.
(TAD: -)
(9) Jeramaza k'endü belasy jetischür.
(krş.: TAD 14213: Yaramaza kendi belası yeter.)
(10) Javri kuschūngh aghyzi büjükkⁱ olūr.
(krş.: TAD 295: Yavru kuşun ağzı büyük olur)
(11) Jemischūngh ejüsiny donghuz jer.
(krş.: TAD 14437: Yemişin iyisini domuz yer.)

(12) Ata karin jigh'itde burun.

(krş.: TAD 1627: Atta karın yiğitte burun.)

(13) It bok jemēgh'ile denghyz murdār olmaz.

(TAD: -)

(110v)

(1) Thavylunghⁱ sesy uzaktan büjüki gh'elür.

(krş.: TAD 4108: Davulun sesi uzaktan hoş gelir)

(2) Dār jerde jemekⁱ jemedēn, bōl jerde k'oetekⁱ jemekⁱ jekⁱtür.

(krş.: TAD 4067: Dar yerde yemek yemekten ise bol yerde dayak yemesi hayırlıdır.)

(3) Aschüka Baghdād irak degh'ül.

(krş.: TAD 1471: Aşığa Bağdat irak değildir)

(4) A'rife bīr gh'ül jetür.

(krş.: TAD 1284: Arif isen bir gül yeter kokmaya, hammal isen gir bahçeye yıkamaya.)

(5) Ne schisch jansun ne k'ebab.

(krş.: TAD 11128: Ne şiş yansın, ne kebab.)

(6)* Yrmakⁱ¹⁴ almaghin kadaschydür.

(TAD: -)

(7) Vyresyje scherab itzen, ikhy k'erre serchosch olür.

(krş.: TAD 13912: Veresiye şarap içen iki kerre sarhoş olur.)

(8) Hind-istān fily sivri singhek'tēn korkār.

(krş.: TAD 7559: Hindistan fili sivri sinekten korkar)

(9)* Hēr k'es kulaghin arār.

(TAD: -)

(10)* Gh'ezen kurt ile jatān kurt ile bīr deghiüldür.

(TAD: -)

(111r)

(1) Assyl azmaz, bal ighmez, kürk jyl beslesyn, begh'yr āt olmāz.

(TAD: 1386: Azıl azmaz, bal kokmaz)

(2)* Syklyghile gh'len zorthile gh'idēn.

(TAD: -)

(-) Ben dimek şeytān işidir¹⁵.

(?)

(3)* Oelczdughinghyz oelczy ile syze gh'irü oelczülmisch olür.

(TAD: - ; karş. 109r: 14.)

(4)* Esighy¹⁶ gh'oerup mertekⁱ ssanür.

(TAD: -)

¹⁴ Orijinal metindeki yazılışı: Vyrmekⁱ

¹⁵ Bu atasözü Arap harfleriyle verildiği için Hazai makalesinde yer vermemiştir.

¹⁶ Orijinal metindeki yazılışı: Elify

(5) Bilekⁱ 17 eylejen alūr ve thalap iden bulūr ve dakk eylejene aczilmisch olā.

(TAD: -)

(6)* Bīr miskal helal jek'rek'tūr bir dāgh aghry haramden.

(TAD: -)

(111v)

(1)* Eschekⁱ za'-frāntzi basched.

(TAD: -)

(2)* Indzie eleghūm kanda assajim.

(TAD: -)

(3) Elin atughy tasch uzak duscher.

(TAD 5423: Elin attığı taş uzak düşer.)

(4) Jaramāz ile jār olma.

(TAD 14214: Yaramazla yar olma, iyilerden ibret al.)

(5) Bosch itte menzil olmaz.

(TAD 3099: Boş ite menzil olmaz.)

(6) Itte dalanmaktan tzialy dolanmaktzydür.

(TAD 8221: İte dalaşmadan çalıyı dolaşmak yeydir.)

(7) Janghschāghy ssaghyr fik'er¹⁸.

(TAD 14162: Yanşağın belini sagır bilir)

(8) Ikhıy funduk bīr dzievüzüngh denkiy dür.

(TAS 4501: İki fındık bir olsa bir kozun başını yarar.)

(9) Chayn chafly olūr.

(TAD 6814: Hain adam korkak olur)

(10)* Hēr it ossurdukcie bīr jalan soylersyn.

(TAD: -)

(11) Joghūn indizielindzie, indzie uzulūr.

(TAD 14602: Yoğun incelince ince üzülür¹⁹.)

¹⁷ Orijinal metindeki yazılışı: Dilekⁱ

¹⁸ Orijinal metindeki yazılışı: s*k'ier

¹⁹ G. Hazai makalesinde uzulur şeklinde vermiştir. Fakat Tülbentçi'nin eserinde üzülür şeklinde geçmektedir. Üzülür: kırılır, kopar, ayrılır.